

Інесса Ніколенко,
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Київського університету
інформаційно-комунікаційних технологій*

УКРАЇНЬСЬКА ЕКОНОМІЧНА ДУМКА ПРО ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ ПРОСТОРИ

Нещодавно світова спільнота відзначила 100-річчя від дня народження відомої дослідниці, видатного фахівця в галузі економічної теорії та історії економічної думки, доктора економічних наук, професора Корнійчук Людмили Яківни. Її наукові розробки поклали початок ґрунтовним дослідженням в галузі історії української економічної думки. Сучасна економічна наука продовжує наукові ідеї, започатковані її засновниками. Вибір шляхів економічного розвитку України повинен мати європейські орієнтири. Сучасна українська наука продовжує ідеї своїх попередників, досліджувані Л. Я. Корнійчук.

Проблеми цивілізаційного вибору України знаходяться в центрі уваги сучасних українських політологів, соціологів, культурологів та філософів. Сучасна модель розвитку людства спирається насамперед на творчі можливості людини, головною формою капіталу стає людський інтелект, духовний потенціал суспільства.

Якщо акцент поставити на розвитку, то потрібно з'ясувати, хто є справжнім суб'єктом цього процесу і де виникає поштовх до виходу суспільства на нові цивілізаційні орієнтири. Головною стратегією культурного відродження України є її вихід у контексті європейської системи цінностей з такими похідними від неї елементами як демократія, ринкова економіка, вільний інтелект тощо.

Україна – це не тільки певна територія і населення, історична пам'ять і культура, це також ціннісне поняття, що визначає норми поведінки і мислення певної цивілізаційної єдності людей. Бути українцем означає бути прилученим до європейської цивілізації у формах певної мовної культури, але культури, відкритої до світових досягнень людства. Нація не може бути чимось ізольованим і

замкненим у собі. Найпотужнішою селективною системою затвердження культури виступають національні чинники, бо нація і є визначальною сферою функціонування культури.

Сьогодні для України найважливішим є Європейський орієнтир розвитку. Україна стоїть на порозі трансформаційних перетворень. Якщо згрупувати існуючі положення щодо вектора наступних в Україні трансформаційних перетворень, то можна виділити такі моделі: 1) ринкової економіки з її модифікаціями та історичними формами (просто ринку, цивілізованого ринку, ринкової економічної системи, соціально орієнтованої ринкової економіки, розвинутої ринкової економіки та ін.); 2) змішаної економіки, яка є найдосконалішою моделлю сучасного капіталізму; 3) постіндустріального суспільства; 4) національної економіки; 5) капіталістичної економіки; 6) народної економіки.

На думку С. В. Мочерного, найбільш недосконалою для трансформації економіки України є перша модель (перехід до ринку) [1, с. 177]. Вона, на його думку, зводить цілісну систему дефіцитної економіки до одного з її елементів, до того ж не найважливішого, оскільки домінантною сферою суспільного виробництва є безпосереднє виробництво.

Найдосконалішою моделлю сучасного капіталізму він називає другу модель змішаної економіки. Від соціально орієнтованої ринкової економіки вона відрізняється тим, що передбачає: по-перше, розширення меж державної власності на засоби виробництва, національний дохід, фінансово-кредитні інститути, об'єкти інтелектуальної власності та ін.; по-друге, впровадження систем національного планування та регулювання; по-третє, певний перерозподіл національного доходу на користь найбільш вразливих верств населення через систему прогресивного оподаткування та соціального законодавства. Але і вона, на думку С. В. Мочерного, не повинна стати вектором стратегічних перетворень: по-перше, тому, що припускає значне розтрачання ресурсів (людських, фінансових, матеріальних); по-друге, тому, що потребує багато часу (від 50 до 100 років).

Принципово новою соціально-економічною моделлю є третя модель постіндустріального суспільства. Значна частина українських економістів називає її найбільш адекватною для України. Найважливішими структурними елементами постіндустріального суспільства є університети, наукові інститути та дослідницькі організації, а матеріальні продуктивні сили перестають відігравати вирішальну роль. Влада зосереджується в руках учених. Методологіч-

ними недоліками цієї теорії є, по-перше, характеристика суспільства лише з одного боку з елементів продуктивних сил, тобто науки; по-друге, ігнорування власності як визначального критерію класифікації суспільства і зведення її до юридичної фікції, до майнових прав; по-третє, значна відірваність від реалій практики, навіть у розвинутих країнах світу, які на кілька десятиліть випереджають Україну за економічним потенціалом.

Певного поширення серед моделей векторного спрямування трансформаційних перетворень в Україні набуває четверта модель (розбудови національної економіки). На думку деяких економістів, вона є сукупністю індивідуальних (приватних) господарств, які залежать одне від одного і формують у цій взаємодії нову соціально-економічну якість. Недоліками цієї моделі є: по-перше, відмова від плюралізму форм власності; по-друге, суто формальне визначення національної економіки; по-третє, відсутність змісту її нової якості; по-четверте, практична неможливість обмеження національного господарства масштабами однієї країни; по-п'яте, безпідставне ототожнення «національного» і «народного» господарства; по-шосте, історична застарілість введеного в обіг терміну «національне господарство».

П'ята модель капіталістичної економіки відрізняється від першої моделі різних ринкових систем лише більш емоційним кольором терміну «капіталізм». Людство не створило більш ефективної економічної системи. Можливо її переваги полягають в тому, що недоліки добре відомі і їх можна усвідомлено і цілеспрямовано обмежувати.

Нарешті, шоста модель (народної економіки) характеризується як економічна система, яка розвивається в інтересах народу, передбачає використання всіх типів власності (при домінуванні трудової колективної власності), всебічний соціальний захист населення і національне демократичне економічне планування. В центрі такої економіки знаходиться людина. Рушійними силами побудови такої економіки є увесь народ, а її основою передусім є народні підприємства, на яких долається завдяки самоуправлінню відчуженість найманого працівника від засобів виробництва і влади. Модель має недоліки відомих утопій і міфів. Багато сумнівів викликає застосування понять «увесь народ», «національне демократичне планове управління», «народне підприємство» та ін.

Для обрання найбільш оптимальної моделі соціально-економічного розвитку України треба виходити, перш за все, із вимог її соціальної ефективності цивілізаційно-ціннісних параметрів.

До першої групи таких цінностей належать цінності-блага (матеріальні блага, необхідні для задоволення потреб людини і суспільства, продукти праці, засоби виробництва, технології, інфраструктура, ресурси та послуги).

До другої групи належать цінності-регламенти (регулятори організаційно-економічного характеру, які відображають ідеали ринкової або неринкової економіки, пріоритети економічного життя суспільства, форми власності тощо).

До третьої групи належать цінності-імперативи (правова і економічна культура, чесність і сумлінність, компетентність і професіоналізм, відповідальність і підприємницька активність, передбачливість і обачливість, уважність і лояльність тощо).

До четвертої групи входять імперативи міжнародної економічної безпеки (нетерпимість до силових методів та політики економічної дискримінації, безперечне визнання державного суверенітету і міжнародних домовленостей, повага до інтересів партнерів і виконання взаємних зобов'язань, рівноправність і взаємовигідність стосунків тощо).

Треба визнати, що у XXI столітті в розвинутих країнах світу втратили історичну перспективу протилежні моделі розвитку суспільства: «дикого» капіталізму з вільним ринком і державного соціалізму з адміністративно-плановою системою господарювання. Досвід України в роки незалежності підтверджує факт нежиттєздатності даних моделей розвитку. Залишається «третій шлях», шлях конвергенції, шлях, коли треба поєднати лібералізацію і протекціонізм, державне і правове регулювання економіки, демократію і сильну владу, забезпечення прав людини і верховенство закону, політичну незалежність і економічну інтеграцію у світовий економічний простір, власну і міжнародну безпеку, глобальне мислення і національні інтереси.

Список використаних джерел

1. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження. Львів : Світ, 2001. 416 с.
2. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації : пер. з нім. Київ : Лібра, 2001. 400 с.
3. Україна на шляху до ЄС: виклики та перспективи : матеріали круглого столу до Дня Європи в Україні, Київ, 9 трав. 2024 р. / за заг. ред. Л. Г. Комахи, М. С. Орлів, Ю. Г. Рубана. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2024. 104 с.